

פרשת שלח - פסוק

202

שמיני

שתי בחינות קודם שבא האדם לסלימות הקדושה

ויהי בשלח פרעה את העם וגו' (י"ט). הנה בספר אור החיים דקדק על אות וא"ו של ולא נחם, שהוא לכאורה מיתר. ויש לישב על דרך המוסר, הנה יאיש להאדם שתי בחינות קטנות, הינו קטנות ראשונה כשהוא פחותי מכן י"ג שנה ויום אחד, וקטנות שניה אחר שהגיעי

שניה בחינת יציאה מחשך קטנות שניה, להיות לו בחינת עשרים, בחינת כ', בחינת הכנעה הנזכר לעיל.

על ידי בחינות הללו זוכה לראות בעיני שכלו את אור ה' שבתורה

ושתי בחינות אלו נקראים בחינת עיניו, שיש לו עינים לראות בחינת אור הנזכר לעיל. וזהו מרמז בפסוק (מל"ג קט"ו) גל עיני ואביטתה נפלאות מתורתך וגו', פרוש שדוד המלך עליו השלום התפלל שישגי בשלמות שתי בחינות הנזכר לעיל, י"ג וכ' הנזכר לעיל עולה גימטריא ג"ל, ועל ידי שתי בחינות אלו יכול לראות בעיני השכל שלו אור ה' שבתורה.

כיציאת מערים חשינו ישראל דק אחדות ה' והשתוקקו להשיג גם הכנעה

וזו שדרשו רבננו ז"ל (סנהדרין 65): 'ש' לא נאמר (להלן טו ב) אלא ישיר וכו', הינו כשיצאו ממצרים יצאו מתחלה מבחינת חשכות הראשונה, להשיג בחינת 'אחד' בלבד, אבל לבחינת השניה בחינת כ' עדין לא השיגו, ולכן נאמר ישיר לשון עתיד, הינו שעדין לא היה שלמות, עד שאחר כך יהיה בשלמות. ולזה השתוקקו ישראל להשיג גם בחינת השנית הנזכר

לעיל, וזה שאמר הכתוב (להלן י"ט) ובני ישראל הלכו בניבשה בתוך הים, הינו כי בחינת הראשונה נקרא ה', ובחינת השנית נקרא בחינת וא"ו, בחינת דבקות בה"י, וכשהוא עדין בבחינת הנזכרת לעילי כשהוא בשלמות הקדושה, ואין דבר שבקדושה פחות מעשרה (נכסות 66), לכן נעשה מן ה' חמשים, בחינת י"ם, וזהו ובני ישראל הלכו בניבשה בתוך הים, לרמז שנעשה מן ה' י"ם, שהיו בשלמות הקדושה של בחינת ראשונה הנזכר לעיל. רק לבחינת השניה בחינת כ' הנזכר לעיל עדין לא השיגו, והיה בהם עדין בחינת גסות הרוח, בחינת עמלק, בחינת אל אחר.

ל"ג שנה ויום אחד אבל לא הגיע עדין לבחינת כ' שנה. פרוש, קטנות הוא שאין לו בחינת אור ה', והוא בבחינת חשכות, שאין מאיר עליו אור ה'. ובתחלת עבודתו לה', שאין לו עדין אפלו בחינת י"ג, הינו שאין לו בחינת אה"ד גימטריא י"ג, שעדין אינו מבין ויאחדות ה', איך שהוא ממלא כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה, וכשאדם

אינו מבין כל זה עדין הוא בבחינת חשכות גמורה. עד שיוצא מחשכות זה, ומאיר עליו אור ה' שיכול להבין בחינת אחדותו יתברך הנזכר לעיל, אז נתדמה לו שהשיג כל בחינת קדושה, ויש לו קצת גסות הרוח, הינו שלא הגיע עדין ללבחינת כ' בחינת הכנעה, וישבין פחיתות ערכו ועבודתו לה', והוא בבחינת חשכות, ויבחינת גסות הרוח, בחינת עמלק, גימטריא אל אחר, ואין זה בחינת שלמות הקדושה. עד שמגיע לבחינת עשרים שנה,

בחינת כ' כפופה, בחינת הכנעה, שמבין פחיתות ערכו ועבודתו לה', ויזהו בחינת אור בשלמות, והוא בחינת גאלה שיצא מחשך לאור.

שתי פקידות הגאולה כדי לצאת מסתי בחינות הנ"ל

וזהו פקד ופקד אלהים אתכם (ס"ט פסוק יט), שני פקידות, פקידה קדמאה הינו בחינת יציאה מחשכות ראשונה, להיות לו בחינת י"ג, בחינת אה"ד, להבין אחדות ה' הנזכר לעיל. ופקידה

ובני ישראל הלכו בניבשה בתוך הים ויראו העם את ה'

אחרי השעבוד הנורא בו נשתעבדו ישראל במצרים, שעבוד ככול - שעבוד הגוף ושעבוד הרוח, בני ישראל שהיו במ"ט שערי טומאה, ובשעה האחרונה הצילם הקב"ה והוציאם מעבדות לחירות ומאפילה לאור גדול, וראו נסים ונפלאות עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי הנביא, וכולם הגיעו למדרגות נעלות באמירת "שירים הים" שזה היה השיא באותה שעה.

והנה בשיא השמחה, באותן מדרגות רוחניות גבוהות אליהן הגיעו ישראל, מתחילה התורה את פרשתינו כך: "ויהי בשלח פרעה את העם וגו'". וידועה הנמכא במסכת מגילה

1

2
1/10
הגדלה

י, ב) אין "ויהי" אלא לשון צער. ושם לענין אחשורוש שנאמר "ויהי בימי אחשורוש", הדברים מובנים, משום שאכן דברים של צער הם, אולם כאן בפרשתינו שהתורה מספרת על שמחת הגאולה, מה עושה כאן לשון של צער שהתורה מתחילה בלשון "ויהי".

1-
3
6
11
16

עוד יש להבין כמה מהפסוקים המובאים בתחילת הפרשה אשר נראים לכאורה סותרים זה את זה. מחד גיסא נאמר: "פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה" - כלומר, יהיה מורד לב ופחד שבגללם עלולים הם לשוב למצרים. ומאידך גיסא נאמר: "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" ואחז"ל: אין חמושים אלא מזויינים, שנאמר (יהושע א, יד) "ואתם תעברו חמושים". ובגמרא ירושלמי (שבת ו, ד) מובא: "מלמד שהיו מזויינים בחמשה עשר מיני זיין", הרי שיצאו מתוך החלטה גמורה לצאת ולהלחם על זכותם זו, ובודאי אין להעלות על הדעת שיבה לאחור. ועוד, מחד גיסא "ויסב אלוקים את העם" ומפרשיי: "הסיבם מן הדרך הפשוטה לדרך העקומה". ומאידך גיסא "ובני ישראל יוצאים ביד רמה" ומפרשיי: "בגבורה גבוהה ומפורסמת". ובמכילתא: "שהיתה ידן של ישראל רמה על מצרים". ועוד, מחד גיסא נאמר: "ויצעקו בני ישראל אל ה' ומפרשיי מהמכילתא: "תפסו אומנות אבותם". כלומר, התפללו וזעקו אל ה'. וזה ברור שמי שאיננו מאמין לא יזעק ולא יתפלל, ועצם התפילה היא ההוכחה שליבם היה מלא באמונה כי הקב"ה יצילם מיד המצרים. ומאידך גיסא נאמר: "ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר וגו'" וכפי שאחז"ל: "אמרו, מיתנתו במדבר הזה קשה עלינו ממיתת אחינו באפילה, אחינו נפסדו ונקברו, אנחנו תהיה נבלותינו מושלכות לחורב ביום ולקרח בלילה" (מכילתא). ומתוך טענתם זו נראה בעליל כי היו חסרי כל אמונה ובטחון בה' אף שראו נסים גלויים ממש.

עוד יש להבין מה שדרשו חז"ל במדרש רבה לשיר השירים (שהש"ר ב): "כשושנה בין החוחים" - רבי אליעזר פירש המקרא בגאולת מצרים, מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים קשה לבעלה ללוקטה, כך גאולתם של ישראל היתה קשה לפני הקב"ה, זהו שנאמר (דברים ד, לד) "או הנסה אלוקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי". ויש להבין מה היה הקושי המיוחד בגאולתם של ישראל.

כרם. נראה לומר בס"ד כפי שנבאים הדברים מתוך פירושי מפרשי התורה. הנה מוצאים אנו שינויים רבים במיוחד בפרשתינו בכינוי שהקב"ה מכנה את בניו. פעם הם מכונים "בני ישראל" ופעם מכונים הם "העם", וכל מעיין ימצא שינויים כאלה למכביר. ועל כרחו יש לומר כי שתי כיתות היו בין ישראל היוצאים מארץ מצרים, כיתה אחת זו ששמעה על הגאולה הקריבה ובה, והאמינה בה' ובמשה עבדו כי אכן יפדם ויגאלם. עשו את כל ההכנות לצאתם ממצרים, וקבוצה זו נקראת בתורה בשם "בני ישראל". קבוצה שניה היתה זו ששקעה בשעבוד, בעבודת הפרך, השלימה עם המצב ואף לא חפצה לשנותו, היתה מיואשת מכל הצלה ופדות, וממילא גם לא האמינה שדבר כזה יכול להיות באמת, ולקבוצה זו קוראת התורה בשם "העם".

ומעתה נעבור פסוק אחר פסוק בלשון התורה ונראה עד כמה הדברים מדוייקים ומפורשים.

"ויהי בשלח פרעה את העם" - התורה מדברת כאן על "העם", על אותה קבוצה שלא חפצה לצאת ממצרים. ולכן מתחילה התורה בלשון "ויהי", שהוא לשון צער על התנהגות "העם". וראה בעל הטורים משי"כ שזה בגימטריא "הערב רב" ע"ש. ומכיון שקבוצה זו אינה חפיצה לצאת, לכן "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה", אין איש חושש מפני התנהגותם של "בני ישראל", הם לא ירצו בשום פנים לשוב לאחור אל השעבוד, כל החשש הוא מפני התנהגותם של אלה הנקראים "העם", שבראותם מלחמה וישבו מצרימה. ולכן מה עשה ה': "ויסב אלוקים את העם דרך המדבר ים סוף", כדי שאותו "עם" שמפני התנהגותו הבלתי צפויה יש לחשוש שמא עלול הוא לשוב למצרים, ולכן בני ישראל הם שעלו חמושים ומזויינים בחמשה עשר כלי נשק מתוך החלטה נחושה שיעשה הכל על מנת לצאת סוף סוף מארץ מצרים (ובזה מתיישבת אחת הסתירות עליהם עמדנו בראשית דברינו).

"ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמור, פקוד יפקוד אלוקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה איתכם" - את מי השביע יוסף, לא את "העם" שלא היה בטוח אם אלה יצאו אם לאו, אלא את "בני ישראל" השביע, בהם בטח שהם יצאו ממצרים וממילא יקחו את עצמותיו עמהם.

ויחזק ה' את לב פרעה מלך מצרים וירדוף אחרי בני ישראל, ובני ישראל יוצאים ביד רמה, מי יוצא ביד רמה וכפרשיי "בגבורה גבוהה ומפורסמת", לא "העם" אלא "בני ישראל".

2

"ופרעה הקריב, וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'", העם איננו צועק, העם הוא מיואש ומוכן בכל רגע לשוב על

עקבותיו, העם גם איננו מאמין בגאולה. מי הם אלה בעלי האמונה העמוקה, מי הם אלה שזועקים ומתפללים ותופסים את אמנות אבותיהם בידיהם, אלו הם "בני ישראל".

"ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר וכו'", דברים אלה לא בני ישראל הם שאמרו, קטרוגים אלה באו מצד "העם" שחפשו כל טענה מדוע לא לצאת ומדוע לשוב מצריימה, וכפי שמבאר זאת כאן הרמב"ן ז"ל שלא אלה שהתפללו טענו המבלי אין קברים, אלא זו קבוצה אחת וזו קבוצה אחרת. ועל כן משה רבינו פונה אל העם "ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' וגו'". - את בני ישראל אין צורך לחזק, הם אינם מפחדים ואינם יראים, הם סמוכים ובטוחים בישועת ה' הקרובה לבוא. אבל "העם" - הוא זה שזקוק לחיזוק ולעיזוד, ולכן פונה משה רבינו אל העם ומחזקו במילים מעודדות "אל תיראו".

"ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה", וכן להלן אומר הכתוב "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים" - מי הם שנכנסים למים במסירות נפש, אלו הם כמובן אותם "בני ישראל" היודעים באמונה שלימה כי קרובה הישועה לבוא וצדקתו להיגלות. ולכן "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'" - "העם" אף שכבר החל להאמין וכפי שנאמר "ויראו העם את ה'" - אך היה זה מתוך פחד "ויראו" ולא מתוך ידיעה שכלית והגיונית, ומשום כך הם לא שרו והם לא השתתפו בשירה הנעלה, רק "משה ובני ישראל" הם שרו, הם גם שהרגישו צורך נפשי לשיר ולשוש.

ובהמשך הפרשה "וילוונו העם על משה" - מי בא בתלונות ובטרונות - "העם" ולא "בני ישראל", ורק כשמגיעים מים עד נפש נאמר להלן בפרשה "עדת בני ישראל", הם כבר לא בניי אלא "עדת בניי".

ולכן גאולתם של ישראל היתה קשה בגלל הרב גוניות של הדיעות שהיו בקרב ישראל. ועם כל אחד מהם היה צורך לדבר בשפה אחרת ובלשון שונה. וראה בסי של הרב א. אורנשטיין שכבר עמד על הדברים הנזכרים.

ולכשנעייין בפי כי תשא במעשה העגל נמצא שאלה שהסיטו לעבודה זרה ולעשיית העגל היו "העם". וראה שם (לב, א) "וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן וגוי ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב וגוי וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק (וראה שם פרש"י פסוק ו) וגוי וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך וגוי ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא וגוי למה ה' יחרה אפך בעמך וגוי וישמע יהושע את קול העם ברעו וגוי ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה וגוי ויאמר אהרן אל יחר אף אדוני אתה ידעת את העם כי ברע הוא וגוי וירא משה את העם כי פרוע הוא וגוי". ואילו אחרי שה' נגף את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן (לב, לה) ובפסוקים הבאים כבר מוזכר "בני ישראל" - "ויאמר ה' אל משה אמור אל בני ישראל וגוי (לג, ה).

דור שפל מול גילויים מופלאים

ה' ילחם לכם ואתם תחרישו (יד י"ד)

דורנו זכה לראות נסים גלויים, במדה שלא זכו לה דורות קודמים. הדורות שהיו בתוכם הרבה יותר צדיקים וגאונים וכל יהודי פשוט היה שומר תורה ומצוות, לא זכו לראות בעיניהם מה שדורנו זכה לראות. אומרים בשם אדמו"ר אחר שדרש על הפסוק "אז ימלא שחוק פינן" - כשהמשיח יבוא יהיה שחוק גדול, ימלא שחוק פינן, ומה יהיה השחוק? כי הנה היו דורות קודמים מלאים גאונים וצדיקים, כולם יראי השם, ומשיח לא בא, ולדור הזה כן בא! ועל כך יהיה השחוק. וכן אני אומר על הנסים והנפלאות שאנחנו ראינו, ודי לחכימא.

אבל באמת אפשר להבין, מדוע עשה הקב"ה דוקא לדורנו את הנסים הללו ולא לדורות הקודמים. דהנה איתא בספר "חובת הלבבות" (שער אהבת ד', פרק א') וז"ל "כמו שנאמר על אחד מן החסידים שהיה קם בלילה ואמר אלקי הרעבתני ועירום עזבתני ובמחשכי הלילה הושכתני ועוזך וגדלך הוריתני אם תשרפני כאש

מ"ו
(4)

6

11

6

26

31

(5)

272

7 d1d

3

לא אוסיף כי אם אהבה אותך ושמחה בך, עכ"ל. החסיד הזה כנראה שהיה רעב
 שלא היה לו מה לאכול, ולא היה לו מה ללבוש, ולא היה לו מה להדליק, וישב
 בחושך, ואמר אפילו תשרפני באש לא אוסיף כי אם אהבה ושמחה בך. ודבר זה לא
 אמר רק על עצמו, אלא בשם כל עם ישראל. ואף כי אולי כל אחד בפרטות לא
 עומד במדרגה זו, אבל עם ישראל כולו בודאי עומד במדרגה זו, ועם ישראל כבר
 הלך באש ובמים ובאמונה בפיו, והפגין כזה אמונים ואהבה לקב"ה, ששום דבר לא
 מזיז אותו מאמונה בהש"ת - ולכן לא היה צריך הקב"ה להראות להם נסים
 ונפלאות. לא כן דורנו החלש באמונה ובאהבת הש"ת, שאילו ח"ו לא היה הקב"ה
 מראה לנו נסים ונפלאות והשונאים היו מנצחים אותנו ועושים שמות בארץ, הלא
 אז היה מתחולל חורבן בכל העולם היהודי - ולכן הראה לנו הקב"ה נסים
 ונפלאות. וכמו שהראה הקב"ה נסים ונפלאות ביציאת מצרים, מפני שעם ישראל
 היו אז עובדי עבודה זרה ורצה הקב"ה להשריש בלבם אמונה בהש"ת.

1
 6
 6
 11

ובזה אני מתרץ את קושיית ה"אבן עזרא" שמקשה, למה התרחש הנס של
קריעת ים סוף, הלא בני ישראל היו יכולים לעשות מלחמה עם מצרים, כי
"חמושים עלו בני ישראל ממצרים" והיה להם נשק כמה להילחם? (עיי' שם במה
שמתרץ) לפענ"ד נראה לומר, כי הקב"ה לא רצה שבני ישראל יעשו מלחמה, כי
 אם ינצחו יאמרו כחי ועוצם ידי עשה את זה ולא יאמינו כי ד' איש מלחמה, אבל
 הקב"ה רצה להשריש אמונה בעם ישראל, לכן אמר ד' ילחם לכם ואתם תחרישון"
 ובקריעת ים סוף הגיע עם ישראל למדרגה הגדולה והנשגבה שיש באמונה, כמו
 שכתוב "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו", ו"ראתה שפחה על הים מה
 שלא ראה יחזקאל בן בוזי", וילדים קטנים הראו באצבע "זה אילי ואנהו". ואחרי
 שכבר הגיע עם ישראל למדרגה כזאת באמונת הש"ת, אמר להם הקב"ה: עכשו
 יכולים אתם ללחום כעמלק ואפילו אם תנצחו לא תגירו "כחי ועוצם ידי עשה את
 זה" ותבינו כי ד' איש מלחמה.

6
 21

גם אצלנו, בימי המלחמה, הבינו כולם כי ד' איש מלחמה. אכן, מי שאיננו
 מאמין גדול פג ממנו אח"כ הרושם שעשו עליו ששת הימים ונשאר כמו קודם. אבל
 מי שהוא מאמין באמת נשאר אצלו הרושם לתמיד, הוא מתעלה מזה ומקוה כי בדרך
 שעשה הקב"ה לנו נסים בששת הימים כן יעשה לנו נסים הלאה, כי הנביא אומר "הן
 גויים כמר מרלי, וכשחק מאזנים נחשבו".

26

בשבת שלפני המלחמה אמר לי אחד: איך יכולים לחשוב שאנחנו ננצח מאה
 מליונים ערבים? ואמרתי לו את דברי הפסוק הנ"ל, הלא כל הגויים נחשבים לקב"ה
 כמו "מר מרלי", אם אחד נושא דלי מים ונוטפים מהדלי כמה טיפות, וכי יש לזה
 חשיבות כלשהי בעיניו? כך גם כל הגויים נגד עם ישראל.

31

עיקר העיקרים האידנא, שאנחנו צריכים להתחזק באמונת הש"ת ובלימוד

התורה, שיהיה לנו כמה להגן, ואז אין מקום לפחד. חבל על אלו ה"דתיים" שאין
 להם פחד, שלא היה להם כמה להגן, ורוצים לגייס בני ישיבות השוקרים על
 התורה יומם ולילה ומתעלמים ממקרא שכתוב בתורה "ונשאתי לכל המקום
 בעבורם". מי שיש לו זיק של יראת-שמים צריך להתמלא רעדה ופחד מעצם
 הרעיון, שח"ו יצליחו לבטל תורה מישראל.

36

נכתב אחר מלחמת תשכ"ז

(כו) לפנות בקר לאיתנו. על דרך הפשט: לאיתנו, מלשון תוקף וכה. כלשון: איתן
 מושבך, כלומר לכהו הראשון. וע"ד המדרש: לאיתנו, לתנאו. וכן רמז בבראשית:
 ותראה היבשה, כלומר במים. ובמדרש: תנאי התנה הקב"ה עם הים שיקרע לפני
 ישראל. אמר רבי אליעזר: לא עם הים בלבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה שנברא
 במעשה בראשית, שנאמר: אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי. מיד שנטו שמים כל
 צבאם צויתי את הים שיהא נקרע לפני ישראל, צויתי את השמש והירח שיעמדו לפני
 יהושע, שנאמר: שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון. צויתי שמים וארץ שישחקו לפני
 משה, שנאמר: האזינו השמים. צויתי את העורבים לכלכל את אליהו, שנאמר: העורבים
 מביאים לו לחם ובשר. צויתי את האור שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה, שנאמר:
 וריח נור לא עדת. בהון. צויתי האריות שלא יזיקו לדניאל, שנאמר: אלהי שלח
 מלאכיה וסגר פום אריותא וגו'. צויתי את הדג שיקיא את יונה, שנאמר: ויאמר ה'
 לדג. עד כאן במדרש פ"א. המדרש הזה מוכיח שכל הנסים והנפלאות שעשה הש"י

1
 6
 11

(4)

בכל הדורות על ידי הנביאים כבר הושמו * בששת ימי בראשית בטבעי הדברים שנבראו, כגון שתאמר ביום שני שנבדל הים הושם בטבע המים שיקרע לפני משה הים, ולפני יהושע הירדן, וכן לאלהיו הנביא ²¹ ולאלישע ²², וכן ביום רביעי שנברא השמש הושם בטבעו שיעמוד ליהושע, ולפי זה לא היה שנוי הטבע בבריאה חדשה בשום דבר מששת ימי בראשית ואילך, כי כל הנסים והאותות והמופתים שנעשו אחרי כן הכל הושמו בטבע כבר, והמנהג שנשתנה לעיני הרואים לא היתה בריאה חדשה מן הטבע, ועוד דרשו רז"ל ²³: עשרה דברים נבראו בין השמשות * ואלו הם, פתיחת * פי הארץ, פי הבאר, פי האתון, הקשת, המן, המטה, השמיר, הכתב, המכתב, והלוחות. וראוי להתעורר ²⁴ במה שיחד עשרה דברים אלו לבין השמשות, ושאר הנסים כגון הושמו בטבעי הדברים שנעשו בששה ימים הקדומים, והעולה לנו מזה כי מששת ימי בראשית ואילך אין שום שנוי טבע מחדש, כי בעת שנברא אותו הדבר הושם בטבעו שיהיה כך וכך בחפץ הש"י, וזהו לשון גברא שהזכירו החכמים, כי הטבע היוצא מן החפץ הקדמון יקראוהו בריאה, ותנאי * והוא אצל החפץ הקדמון טבע, ולעיני הרואים שנוי טבע, וכאשר הגיע זמן השתנות הטבע לעיני הרואים לא יהיה בזה שנוי רצון מאת הש"י שירצה בו עתה מה שלא רצהו תחלה, כי כן היה ברצונו הקדום שישתנה הטבע בזמנו לעיני הרואים על ידי הצדיקים שבדורות.

8
me

9
ל'א
סוף'

וכרזה אפיך נערמו מים נצבו כמו נד נזלים קפאו תהומות בלב יב, אמר איוב ארדוף אשיג וגו' (סו, ה-ט)

בתרגום אונקלוס: ובמימר פומך חכימו מיא. וכן אמרו במכילתא: במה שמדדו מדדו להם, הם אמרו הבה נתחכמה לו, אף אתה נתת ערמה למים.

עשתה זאת למעלה מדרך הטבע להצלת ישראל, וכבר ראו עד עכשיו את כל מעשי ה' כי גורא הוא, ובודאי שהנס הזה של בקיעת הים הוא ג"כ להצלת ישראל, אולם כיון שראו שכל המים שבעולם נקראו ונבקעו, אפילו מה שבחביות ושככודים ושככוסות, מה שלא שייך

מבואר מזה שהיה כאן חכמה וערמה מצד המים, ונש להבין איזה ערמימות וחכמה עשו כאן המים, הלא בין בקיעתם וקפיאתם, וכן חזרתם לאיתנם, היה הכל ע"י שהטה משה את ידו עליהם להבקיעם, וכן כשהטה שוב את ידו וישב הים לאיתנו, אם כן איזה התחכמות הוסיפו כאן המים שיצדק ע"ז לומר חכימו מיא.

ובמכילתא: אמר איוב ארדוף אשיג וגו', זה הי' תחלת הפרשה, ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה, היינו שאמירת האיוב ארדוף אשיג הי' לפני שבאו בים ונטבעו, וע"י ברמב"ן שהביא זה ממדרש, והוא נתן טעם בדרך הפשט להמשך הפסוק להקודם.

ואפשר לבאר בזה, ע"פ מה שאמרו במכילתא ובמדרש, והובא ברש"י, ויבקעו המים כל מים שבעולם נבקעו [נ"א נחרבו], ומנין אתה אומר המים שבבורות ושביחיון ושבערות ושככוד ושככוס ושבעלוהית, שנאמר ויבקעו המים, והלא כבר נאמר וישם את הים לחרבה, הא למדת שכל מים שבעולם נבקעו (נחרבו) כו', וכשחזרו למקומם כל מים שבעולם חזרו, שנאמר וישבו

כל זה כלל להצלתם של ישראל, בזה הי' להם מקום לטעות ולתלות שבקיעת הים, כמו כל שאר מימות שבעולם, הוא מקרה שנחתחדש עתה מאיזה סיבה טבעית, ולא נעשה מהקב"ה ביחוד בשביל הצלתם של ישראל, [ואפשר שתלו זה שהוא מצד הרוח קדים העזה שמטבעו הוא מייבש כדאיתא בגמ' גיטין (ל"א ב') דאפילו מרגלית שבים מרקבת, וכן שופתא בקופינא דמרא רפיא, ומביא שם מהפסוק (הושע י"ג) יבוא קדים רוח ה' ממדבר עולה ויבוש מקורו ויחרב מעיינו, ע"ש *], וכיון שלבם של המצריים היה רגמה לרדוף אחרי בני ישראל להתחזרם למצרים ולשעבדם תחת ידם, גם להרוג בהם בחרות אפס' במ, לכן השיאם יצרם לומר שיש כאן מקרה כללי בעולם שבסיבתו נבקעו כל

המים, מלמד שכל מים שבעולם חזרו, ע"כ במכילתא.

והנה אם כל המים שבעולם לא היו נקפאים, אלא רק הים היה נבקע והתהומות קפאו, או לא היו מעיזים פרעה והמצריים לרדוף אחרי בני ישראל בתוך הים, כי היו רואים בעיניהם שנקרע הים לישראל כדי שיעברו בתוכו וינצלו, ולא היו מעיזים המצרים לעשות שגעון כזה להכנס בתוך הים, בראותם עין בעין כי יד הי'

המים, ואין זה נס מיוחד להצלתם של ישראל, [וכדרך אנשים המשוחזים לראות בעיניהם כפי נשית לבם, וכמו שאמרו במס' ע"ז דף כ"ה שורייני דעינא באובנתא דליבא תליא, ועי' תוס' שם, והארכנו בענין זה בס' בלק, ויעי' ג"כ לעיל בס' בשלח עה"פ והי' בשלח וגו', בתערה בשולי הגליון].

5

הים" ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לתרבה — היינו שבקיעת הים נעשה ע"י משה בהסיית ידו, אולם — ויפקעו המים, היינו כל המים שבעולם הם נבקעו מעצמם, וזו היתה חכמתם וערמתם.

וזהו שאמרו ישראל בשירה: וברוח אפיך נערמו מים, היינו כל המים שבעולם, וכמו שדרשו על ויבקעו המים שהכוונה על כל המים שבעולם] נערמו בחכמה ובערמה, — נצבו כמו נד נחלים, בכל מקום שהי' נוזל מים נקראו ונקפאו ונשארו נצבים ועומדים, — קפאו והתחממות בלב ים, שגם הים התחממות קפאו ונחקשו, וכיון שגם כל המים הנוזלים קפאו, לכן — אמר איוב ארדוף אשני היינו שמתוך כך הוטעה האויב וחשב בדעתו שיוכל לרדוף אחרי

בני ישראל בתוך הים ולהשיגם, ובוה יהי לנו טעם לסמיכת הפסוק הפסוק הזה (אמר איוב וגו') כאן, אחרי שאמרו וברוח אפיך נערמו מים, היינו משום שנערמו המים בחכמה ובערמה, לכן אמר האויב ארדוף אשיג וגו' (וברמב"ן המובא לעיל נתן ג"כ טעם לסמיכת המקראות, אף שאמרו ע"י במכילתא אין מוקדם ומאוחר בתורה), וכל זה נכלל במה שפירשו התרגום והמכילתא, "חכימו מיא", "נתת ערמה למים", ומלת נערמו סובלת שני ענינים כאחד, היינו שנעשו ערימה זכרי, מלשון ערימת חטים כפירש"י, וגם הוא מלשון חכמה וערמימות, כפירוש התרגום והמכילתא, ושניהם ענין אחד, דהיינו מה שנערמו המים, שנעשו כל המים שבעולם ערימה — זה הי' מצד חכמתם וערמתם של המים להעשות כן, וכמו שנתבאר.

נמצא ששל יסוד זה מה שגם כל המים שבעולם נבקעו ונקפאו, סמכו המצרים לבוא בתוך הים לרדוף אחרי בני ישראל, וא"כ אפשר לומר שזו היתה החכמה והערמה שעשו המים מצד עצמם, דאע"פ שמשה נצטוו לנטות ידו רק על הים ולבקעו, עשו כל המים מעצמם חכמה וערמה ונתבקעו כולם, כדי להתעות בזה את המצרים לבוא בתוך הים ויטבעו בתוכו; וכעין זה מצינו בילקוט (תהלים קי"ד) עה"פ הירדן יסוב לאחור, מה טיבו ומה איכפת לו, וכי בירדן היו, אלא מכאן אתה למד אם ברחת ראש האומנות ברוח כל האומנות, כיון שראה הירדן לים בורח, אף הוא ברח, ע"כ, מבואר שהתנדו ברח מעצמו ע"י שראה את הים בורח, וכעין זה היה כאן בבקיעת כל המים שבעולם

וכיון שראו הים נבקע ונקפא, מה שאין זה בטבעו של הים כלל להיות נקפא, א"כ כל שכן המים שבטבעם הוא להיות נקפאים, והוסיפו בזה חכמה וערמה מעצמם להבקע, וכדוגמא מה שאמרו בגמ' חולין (ס' א'), והובא ברש"י בראשית א' י"ב) בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות, נשאו הדשאים ק"ו בעצמן, ומה אילנות שאין דרכן כערבוביא אמר הקב"ה למינהו, אנו על אחת כמה וכמה, מיד כל אחד ואחד יצא למינו, וגם מצינו ענין כזה בהמכות גופא, דאיתא במדרש (פ' י"ד) שלח חושך ויחשיך, למה הדבר דומה למלך שסרת עליו צבנו, אמר לאחד לך והכחו ג' מגלבין, הלך והכהו מאה הוסיף לו משלו, כך הקב"ה יתעלה שלח חושך על המצרים והוסיף החושך משלו, הי' שלח חושך ויחשיך, ומפרש שם במדרש שע"ז נאמר בסיום הכתוב, ולא מרו את דברו, היינו שלא נחשב זה לחטא מה שהוסיף החושך משלו, כי אם הפיק בזה רצון מאת ה'*, וכן כאן הוסיפו המים מעצמם להבקע בחכמה וערמה כדי להטעות את המצרים, — ובוה יהי מדויק לשון הכתוב (י"ד כ"א), ויט משה את ידו על

ה' ויט משה את ידו על

ויתכן שזה הי' מדה כנגד מדה על שהוסיף פרעה לענותם יתר על הנגור עליהם בבית בין הבתרים, כמוש"כ הראב"ד פ"י מה' תשובה הרמב"ן בפ' לך, והביאו מהפסוק (זכרי' א') אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה (ועי' מש"כ בזה בפ' וארא עה"פ קח את מסך וגו' יהי לתנין), והנה בבית בין הבתרים נאמר שם (בראשית ט"ו י"ב), והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליי, ופירש רש"י, רמז לצרות חושך של גלויות, ע"כ, מבואר שהחושך מרמז על הגלות והצרות, והנה פרעה הוסיף עליהם על החושך והגלות הזה מדעתו יתר ממה שנגזר עליהם, ולכן נפרע בזה מדה במדה שגם החושך הוסיף עליו מדעתו להכותו וליטרו גם במה שלא נצטווה, ומכאן בזה המדה כנגד מדה הן בעצם המוספה, וגם מה שהי' זה בחושך ודקא, וע"ז הפיק רצון מאת ה' על מה שהוסיף החושך מדעתו, וכן אפשר לומר בענין זה המבואר שהוסיפו המים חכמה וערמה מעצמם על מה שנגזר, ע"פ מה שכ' הרמב"ן שם בפ' לך, כשביאר ג"כ חסאם של המצרים במה שהוסיפו על הגזירה לענותם ביתר שאת, כתב שם ח"ל: וכן היה במצרים שהוסיפו להרע כי השליכו בניהם ליאור וימררו את חייהם וחשבו למחות את שמם זכרי, ודבר ברוד הוא כי השלכת בניהם ליאור אינה בכלל ועבדום וענו אותם אבל היא עקירתם לגמרי, עיי"ש, נמצא שבהשלכת ילדי ישראל ליאור הוסיפו בזה המצרים לענותם במה שלא היה בכלל הגזירה, לכן גם כאן כשתן הדין לאבדם במים מדה כנגד מדה ולהטביעם בים סוף, הוסיפו בזה המים ג"כ מדעתם להטעותם, ונבקעו כל המים אף אלה שלא נצטוו, כדי לגרום להטעייתם ולאבדם, כמו שהוסיפו הם ברצונם לאבד את ישראל במים.

6

אז ישיר...

א. שמעתי פעם ממו"ר הג"ר אהרן סולובייצ'יק זצ"ל שדין צורת כתיבת השירה אריח על גבי לבינה, דהיינו חצי לבינה של כתב כנגד לבינה שלימה חלק, הוא משום דיסוד ענין שירה הוא לא מה שנאמר ונכתב אלא מה שלא נאמר ושאי אפשר לבטא, ולכן החלק הפנוי מן הכתב כפול מחלק הכתב, דשירה היא למעלה ממה שנתבטא ושנאמר במפורש אלא שנשאב בתעלומות.

ב. נראה דזהו יסוד קדושת שיר השירים שעליו אמר (משנה ידים פ"ג מ"ה) ש"כל כתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים". שהנה שמעתי ממו"ר מרן הגר"ד סולובייצ'יק זצ"ל שהקדושה המיוחדת של שיר השירים היא בזה, שבכל הכתובים יש לפרש הקרא בפשוטו של מקרא, ומעל רובד הפשט על ידי הדרש, אבל שיר השירים מופקע הוא מפשוטו של מקרא, ואין לפרשו ולהבינו אלא על ידי הרמז והסוד. [ועיין בזה בהקדמת הרב המלבי"ם לפירושו על שה"ש דגם המשל קודש]. ועל פי קו זה יש לומר בענין השירה שבשיר השירים שגם הוא נובע מזה שמופקע הוא מפשוטו של מקרא, וקדושת הדברים שאינם גלויים ומפורשים עדיפה מדברים הברורים והנאמרים להדיא, וזוהי קדושת השירה הנובעת ממקום מסתורין, וקדושת לפני ולפנים.

ג. יש לתמוה איך זה שלא אמרו ישראל שירה ביציאתם ממצרים, אחר שראו כל הנסים ונפלאות שהביא הקב"ה במצרים ואת כל המכות שהיו שם. [יעיין בספר לימודי ניסן מה שכתב בזה].

ועיין במדרש רבה (שמות פר' כב ס"א): "ולמה צריך להזכיר קריעת ים סוף באמת ויציב לפי שכיון שקרע להם את הים האמינו בו שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו, ובזכות האמונה שהאמינו זכו לומר שירה ושרתה עליהם שכינה, שכן כתיב אחריו אז ישיר, לכך צריך אדם לסמוך גאולה לתפילה כשם שהם הסמיכו שירה אחר האמונה והקריעה".

ואשר נל"פ דברי המדרש, ע"פ דברי הגמ' במגילה (דף י"ד, א) דאין אומרים הלל בפורים, ואף שבפסח אומרים הלל, ומאי שנא, הרי בפסח היה מעבדות לחירות כל שכן בפורים שהיה ממיתה לחיים צריכים לומר הלל, ורבא תירץ: "בשלמא התם הללו עבדי ה' אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש? אכתי עבדי אחשורוש אנן". והיינו, עבד אינו יכול לומר שירה ורק בן חורין יכול לומר שירה. ונראה שכשיצאו ישראל ממצרים, אף על פי שבאופן רשמי כבר לא היו עוד עבדי פרעה ולא היו משועבדים בגופם, אך עד קריעת ים סוף היו עדיין נתונים ברוחם תחת שעבוד מצרים, וכשהאמינו בה' ובמשה עבדו ניתרו כבלי העבדות ונעשו בני חורין בגופם ובנפשם, כי האמונה בה' משחררת את האדם. וזוהי כונת המדרש שבזכות האמונה שהאמינו זכו לומר שירה. שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, ואפילו אם הוא עשיר ובעל מעמד רם, אם אינו בעל אמונה הרי הוא כעבד שבכל עת יכול מצבו להשתנות, אבל אם יהודי הוא בעל אמונה, אפילו אם מצבו גרוע, והוא עני ואביון, הרי בעצם הוא בן חורין.

וזה מה שאומרים בהגדה של פסח: "השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין". שכיון שיש לו בטחון בה' לגאולה וישועה, הרי הוא כבר עתה בן חורין ויכול לומר את ההגדה וההלל.

יז. ושים באזני יהושע כי מחה אמחה וכו'.

נראה על-דרך רמז, שעל הגאולות נרמזים בתיבת "אמחה". והכוונה היא, "מחה", דהיינו כל המחיות, יהיו על-ידי אמחה. גאולת מצרים היתה על-ידי אהרן, משה, חור, ה' ית"ש. גאולת בבל גם היא על-ידי אמחה - אסתר, מרדכי, חרבונה, ה' ית"ש. וכן גאולה העתידה תהיה על-ידי אמחה - אליהו משיח, ה' נסיכים (ע"י סוכה דף נב) ה' ית"ש.

(אמרי נעם, לר' מרדכי שמואל רייזקין ע' 60)

(7)

(13)
ל
1070

(11)
ל
13'